

Yeni Zelanda'dan, ta yeni Zelanda'dan geliyorum

'Koyun, yün ve tereyağı ülkesi' Yeni Zelanda'nın en mühim yazarlarından Janet Frame. Sinema meraklıları otobiyografik kitabıyla aynı isimle, 'Soframda Bir Melek' ile filme aktarılan bu yazarı çoktan keşfetmiş olabilir ama sıra şimdi okurda.

YEŞİM COBANKENT
ycobankent@gmail.com

Janet Frame

Ünlü yönetmen Jane Campion ülkesinde 'gizemli ve münzevi bir deha olarak' tanınan Janet Frame'in otobiyografisini 1990'da, yani yazıldıktan sekiz yıl sonra filmleştirdi. Adını Rilke'nin bir dizesinden alan 'Soframda Bir Melek' o yıl Venedik Film Festivali'nin sansasyonuydu.

'Baykuşlar Öterken' (2010), 'Bir Başka Yaza Doğru' (2012) ve 'Sudaki Yüzler'den (2014) sonra 'monumental' (558 sayfa) otobiyografisi 'Soframda Bir Melek' ile Frame külliyatını genişletiyor **Yapı Kredi Yayınları**. **Ayça Çınaroğlu'nun çevirdiği kitabın ilk cildi 'Şimdiki Zaman Ülkesine', çocukluğa odaklanıyor. Kitapla** aynı adlı ikinci cildin konusu üniversite ve akıl hastanesi. 'Şehrin Yansımasından Gelen Elçi' başlıklı son bölümdeyse yolculuklarını anlatıyor.

Bütün ciltlerin bir arada basıldığı bu kitabı açık büfeden seçer gibi, farklı katmanlarda okumak da mümkün: Balçık gibi bir yoksullukta büyüme hikâyesi, lobotominin eşiğinden dönme hikâyesi ya da henüz emekleyen Yeni Zelanda'nın hikâyesi... **Hepsinin üstünde, dünyanın taşrası sayılan bir ülkede edebiyatçı kimliği için savaşım hikâyesi.**

İlk anda merhamet uyandıran şiddet, alkolizm, parçalanmışlık, üveylik, taciz ve hatta sevgisizlik motifleri bile pek yok Frame'in çocukluğunda. Severek evlenmiş İskoç asıllı ebeveynler. Başta balıkçılık olmak üzere eli işe yatkın, çalışkan bir demiryolu emekçisi baba. Kendini beş çocuğuna adanmış, Hristadelfiyan inancında bir anne. Doğayla iç içe bir hayat...

Yine de trajedi eksik değil hayatlarında. Anlatıya damgasını vuran yoksulluk bir yana, ağabey Bruddie epilepsi, abla Myrtle iyi bir yüzücü olmasına rağmen 16 yaşında boğularak ölüyor. Kız kardeşi Isabel de aynı kaderi paylaşıyor. **Trajedi duygusunu kuvvetlendiren unsurların sayısı da çok:** İki büyük dünya savaşı arası ekonomik buhran, genç bir ülkede yaşamın zorlukları, izole edilmişlik, bağnazlık, baskı, cehalet, hayat koşullarının çetinliği... Bu unsurlar aynı zamanda anlatımın evrenselliğine de katkıda bulunuyor. Diyelim, **1970'lerin Ankara'sında bir gecekonduca yazma hayalleri kuran bir genç kız da kendinden çok şey bulabilir 'Soframda Bir Melek'te.**

Hâlâ yoksul kızlar meslek okulu yerine üniversiteye gidebilmek babalarıyla mücadele ediyor, hâlâ özgürce yazabil-

mek için kadınlara 'kendine ait bir oda' gerekiyor.

Hayat galesi hastalığı

Çalı gibi dik kızıl saçlı küçük Janet iyi bir öğrenci ve demiryolu defterlerini şiirle doldurur. Okul birinciliğinin ödülüne kütüphaneye bir yıllık üyelik ve kitaba erişim şansıdır. Lisede şair olma hevesini gizlice beslese de aile dönemin itibarlı mesleği öğretmenlik için seferber olur. "Onlar benim öğretmen olacağımı sanıyor ama şair olacağım" diyen genç kızın yeni duruşu büyük şehir Dunedin'deki eğitim fakültesidir. İngilizce, Fransızca ve psikoloji dersleri alır. "Annem ve okul müfredatı ve hatıta Myrtle'in ölümü sayesinde edebiyat dünyasına ulaşmış olmasaydım, 'gerçek' hayatımı hangi dünyada yaşamış olacağımı çok kereler merak etmişimdir. Yazma arzumu artıran, bu dünya içinde yok olup gitmektense, onu eve getirmek için ettiğim ısrarı; yoksa o dünyayı, ait olduğuna en ufak bir şüphemin olmadığı olağan dünyanın içinde nasıl sabit bir şekilde tutabilirdim?" diyen Janet kronik yalnız, utangaç, edilgen ve belki de biraz depresiftir. 1945'te henüz 21 yaşında bir stajyer öğretmenken müfettiş geldiğinde paniğe kapılıp kaçar.

'Hayatını kazanma baskısı'yla bir kutu aspirinle intiharı dener. Dunedin Hastanesi psikiyatri koğuşunda üç hafta kaldıktan sonra, sorgusuz sualsiz Seaclyff Akıl Hastanesi'ne yatırılır. Doğru düzgün görüşme bile yapılmadan şizofreni teşhisi konulur, ki o zamanki adı bile başka, 'dementia praecox'.

Hastaneden altı hafta kaldıktan son-

ra Janet'in kararı netleşir, öğretmenlik yapmayacaktır. **Yazma arzusu ve para kazanma mecburiyeti hep bakidir.** Annesi gibi 'doğuştan hizmetkâr' ruhlu olmaktan da korksa da hizmetçilik, garsonluk ve yer göstericilik yapar, odalarda pansiyoner olarak yaşar.

Freud heveslisi öğretim üyesi John Forrest ile yaptığı haftalık 'sohbetlerde' hayal gücü ve okuduklarıyla bir şizofreni repertuarı oluşturur. Arazlı büyük **sanatçı** klişesinden medet umar, konuşacak birini bulmanın sevinciyile yakışıklı hocayı etkilemeye çalışır. Psikanalizcilik oynadığı Forrest ise sonradan ABD'de psikolog olur.

Bu arada annesi, nişanlı kızı Isabel ile memleketi Picton'a gider. İyi bir yüzücü olan Isabel limanda bilincini kaybederek boğulur. 10 yıl arayla tekrarlanan aile trajedisinin bu seferki kurbanı 21 yaşındadır.

Dişsiz bir akıl hastası oluvermek

Yaşadığı kayıplarla hayatı ve dışları hızla çürüten Janet, tedavi ayarlaması için yardım istediği doktorun ilgisini çekmek için yeniden 'şizofrenisine' sığınır. Elektroşok uygulayan Sunnyside Hastanesi'ne gönüllü başvurması söylenece de itaat eder. **Kendini birdenbire dişsiz bir akıl hastası olarak bulur ama gidecek yeri de yoktur, 'daimi hasta' ilan edilir.** 1954'te taburcu olur, evli ve çocuklu June'la (kalan tek kız kardeşi) Auckland'da yaşamayı dener ama sonuç yine hüsrana ve başka bir akıl hastanesi (Avondale). Bu dönemin iyi haberi 'Göl ve Diğer Öyküler'in basılmasıdır.

Bir ara aile evine dönse de daya-

namayıp tekrar Seaclyff Akıl Hastanesi'ne kaçar ve orada unutulmuş insanlardan biri olup çıkar. Ta ki 'normalleşmesi' için lobotomi kararı alınana kadar... İlahi bir tesadüfle kitabı önemli bir edebiyat ödülü alıp gazetelere çıkınca doktoru 'olduğu gibi kalmasına' karar verir ve taburcu edilir.

Hastane sonrası hayatını değiştirecek yaşlı yazar Frank Sargeson ile tanışır. Kitabın ikinci cildin ithaf ettiği Sargeson artık 30 yaşına gelen Janet'in yardım parası almasını ve bahçesindeki asker barakasında kalmasını sağlar. Sargeson onu bir yazar olarak eğitir, başka yazarlarla da tanışır. Annesinin ölümü de aynı döneme rastlar, şiirleri yerel dergilere çıkan annenin en büyük hayali şiir kitabını yayımlamak ve kızlarının her birinin 21'inci yaş günlerinde beyaz tilki kürkü olmasınıdır. İki hayalini de gerçekleştirmeden ve iki kızını yitirecek, yıpranmış bir şekilde ölür.

Londra, Paris, Ibiza, Andorra

Bu arada bir mucize gerçekleşir, Sargeson'un da yardımıyla devletten iyi bir edebiyat ve seyahat bursu alır. Londra'da **sanatçı** çevrelerine girer. Paris, Barcelona derken dönemin yoksul ve bakir adası Ibiza'da 32 yıllık hayatında bir ilki yaşar Janet. Amerikalı Bernard'la birlikte olur, hatta düşükle sonuçlanan bir hamilelik yaşar. Fakat umduğu karşılığı alamayınca Andorra'ya taşınır. Kaçakçı-rençper karışımı İtalyan El Vic'i'nin evlenme teklifini kabul eder ama paniğe kapılıp Londra'ya döner.

Şizofren olup olmadığını anlamaya çalışarak aylarca yatarak tedavi olur. Şizofren değildir ancak sıkı bir terapi görür, sosyal yardım alır ve çok gelişir. **Kitapları** İngiltere ve ABD'de de yayımlanır, 'Sudaki Yüzler' ve 'Alfabenin Kıyısında' adlı yeni **kitaplar** yazar. Hikâyeleri New Yorker'da basılır ve babasının ölüm haberini alır.

Gurbette yedi yılın ardından ülkesine dönmeye karar verdiğinde yaşı 40'a yakındır. **Verimli Londra yılları onu tanınmış bir yazara dönüştürür.** 2004'te lösemiden öldüğünde devlet nişanı sahibi efsanevi bir isimdir artık...

SOFRAMDA BİR MELEK
Janet Frame
Çeviren: Ayça Çınaroğlu
Yapı Kredi Yayınları, 2016
560 sayfa, 29 TL.